

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

**Призванська Роксоляна Антонівна**

УДК 376.091.33:78]:616.896-053.2

**ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МУЗИКОТЕРАПЕВТИЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ  
ІЗ РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ**

19.00.08 – спеціальна психологія

Автореферат  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата психологічних наук



Київ-2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

**Науковий керівник -** доктор психологічних наук, професор  
**Шульженко Діна Іванівна,**  
Національний педагогічний університет  
імені М. П. Драгоманова, професор кафедри  
психокорекційної педагогіки.

**Офіційні опоненти:** доктор психологічних наук, доцент  
**Проскурняк Олена Ігорівна,**  
Комунальний заклад «Харківська  
гуманітарно-педагогічна академія» Харківської  
обласної ради, завідувач кафедри корекційної освіти  
та спеціальної психології;

кандидат психологічних наук, доцент  
**Гаврилов Олексій Вікторович,**  
Кам'янець-Подільський національний університет  
імені Івана Огієнка, завідувач кафедри  
логопедії та спеціальних методик.

Захист відбудеться 12 травня 2021 року об 11-00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.23 в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 12 квітня 2021 року.

**Учений секретар  
спеціалізованої вченої ради**



**С.В. Федоренко**

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми.** Сучасний етап розвитку України характеризується інтеграцією до європейського простору, що вимагає реформування освіти, зокрема її дошкільної ланки як основи становлення й розвитку особистості. В офіційних державних документах: Державній національній програмі «Освіта: Україна XXI століття», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Національній програмі «Діти України», Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» та ін. визначено загальну мету дошкільного виховання, що полягає у всебічному й гармонійному розвитку особистості, починаючи з раннього дитинства.

Музичне мистецтво володіє великими можливостями для розвитку особистості, адже воно залучає дитину до сприйняття і розуміння загальнолюдських цінностей та сприяє її духовному становленню. Аналіз наукових праць із загальної та музичної педагогіки (Б. Асаф'єв, М. Лисенко, І. Малашевська, Л. Масол, О. Медведєва, Г. Ніколаї, Г. Падалка, В. Петрушин, Л. Подимова, О. Ростовський, К. Стеценко, О. Сухомлинський, К. Тарасова, Б. Теплов, Б. Яворський та ін.) виявив низку робіт наукового і методичного характеру щодо виховного, освітнього й розвивального впливу музичного мистецтва на особистість дитини з особливими освітніми потребами.

З початку ХХ ст. й до теперішнього часу залишається актуальною і проблема корекційного впливу музичного мистецтва на розвиток дітей з особливими освітніми потребами: з порушеннями центральної нервової системи (Н. Власова, В. Гіляровський, В. Гринер та ін.); з порушеннями аналізаторних систем (Л. Брозело, Н. Збруєва, А. Кагарлицька, Н. Карабанова, А. Киштимова, В. Кузнєцова, Л. Куненко, І. Ляхова, І. Муратов, Л. Нафікова, Н. Остапенко, Є. Синьова, Є. Рау, М. Рау та ін.); з порушеннями мовлення (Г. Волкова, В. Гринер, А. Кагарлицька, Г. Короткова, З. Ленів, Н. Самойленко, Н. Сладкова, Є. Рау, Ю. Флоренська, Г. Шашкіна, М. Шеремет та ін.). Сучасне розуміння корекційно-розвивального впливу музичного мистецтва ґрунтується на фундаментальних дослідженнях проблеми корекційної спрямованості процесу навчання й виховання дітей з особливими освітніми потребами (В. Бондар, Л. Виготський, О. Гаврилов, І. Дмитрієва, М. Земцова, В. Кобильченко, О. Литвак, О. Мамічева, С. Миронова, І. Моргуліс, К. Островська, О. Проскурняк, В. Синьов, Є. Синьова, Б. Тупоногов, С. Федоренко, Л. Фомічова, О. Хохліна, А. Шевцов, М. Шеремет, Д. Шульженко та інші). Проблему корекції аутистичних розладів досліджують українські вчені Н. Базима, С. Конопляста, К. Островська, О. Позднякова, Л. Рибченко, Т. Скрипник, В. Тарасун, М. Федоренко, А. Хворова, Д. Шульженко, С. Яковлева та ін.

Проте, в науковій літературі відсутні доробки щодо дослідження впливу музичної терапії як окремого напрямку корекції розладів аутистичного спектру, тоді як вивчення цієї проблеми сприятиме формуванню нових методів роботи та розробці науково обґрунтованої програми психокорекції дітей із РАС.

Отже, теоретична значущість досліджуваної проблеми, а також її великий запит у вітчизняній практиці надання психолого-педагогічної допомоги дітям дошкільного віку з розладами аутистичного спектру зумовили вибір теми дослідження: «Психологічні засади музикотерапевтичної роботи з дітьми із розладами аутистичного спектру».

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дослідження здійснювалось в межах науково-дослідницьких тем кафедри психокорекційної педагогіки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Тема дисертаційної роботи була затверджена на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 5/12 від 22.12.2016 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук (протокол № 577 від 16.05.2017 р.).

**Мета дослідження** – створення та перевірка ефективності психологічної програми музично-терапевтичної корекції аутистичних порушень у дітей дошкільного віку.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких **завдань** дослідження:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз впливу музики на гармонізацію психічного стану людини.

2. Виявити психологічні особливості дітей із розладами аутистичного спектра, з'ясувати специфіку взаємозв'язків кожного з окреслених компонентів музично-терапевтичної системи впливу на корекцію аутистичних порушень, визначити рівні сприймання впливу засобів музичної терапії дітьми дошкільного віку із РАС.

3. Розробити та перевірити ефективність програми корекції аутистичних порушень у дітей дошкільного віку засобами музичної терапії.

**Об'єкт дослідження** – корекція аутистичних порушень у дітей дошкільного віку.

**Предмет дослідження** – психологічні засади музикотерапевтичної роботи з дітьми із порушеннями спектру аутизму.

**Теоретико-методологічну основу дослідження склали:** філософські, освітні засади корекції порушень розвитку у дітей (В. Бондар, Л. Виготський, В. Засенко, С. Максименко, С. Миронова, К. Островська, О. Проскурняк, Т. Сак, В. Синьов, Л. Фомічова, О. Хохліна, М. Ярмаченко та ін.); психолого-педагогічні концепції корекційно-компенсаторної спрямованості навчально-виховного процесу освіти дітей із різними порушеннями, зокрема – з аутистичними порушеннями (І. Бех, І. Єременко, С. Конопляста, В. Синьов, Є. Синьова, К. Островська, С. Федоренко, Л. Фомічова, Д. Шульженко, М. Шермет, С. Яковлева та ін.); теоретико-дослідницькі й методичні праці щодо музичного виховання у галузі спеціальної освіти (Ю. Бондаренко, Л. Гаврильченко, Г. Добровольська, О. Коломійцева, З. Матейнова, С. Машура, С. Миронова, Ю. Некрасова, Т. Овчиннікова, О. Рау та ін.).

**Методи дослідження.** Відповідно до визначеної мети та сформульованих

завдань використаний комплекс взаємопов'язаних методів:

*теоретичні:* аналіз, синтез, систематизація, порівняння й узагальнення музикознавчої, спеціальної психолого-педагогічної літератури з метою з'ясування стану розробленості досліджуваної проблеми, тенденцій її розвитку, визначення понятійно-термінологічного апарату, здійснення компонентного структурування корекційного спрямування музичної діяльності;

*емпіричні:* психологічне спостереження з метою вивчення якостей психіки та виявлення дисфункцій, що не відповідають оптимальній моделі розвитку у дітей із розладами аутистичного спектра, бесіда, опитування, анкетування практичних працівників дошкільних навчальних закладів щодо корекційних можливостей музикотерапії;

*формувальний експеримент* для перевірки ефективності експериментальної системи й визначення ефективних шляхів вирішення проблеми, що досліджується;

*математично-статистичні:* методи математичної статистики із застосуванням t-критерію Стюдента та точного критерію Фішера з метою оцінки динаміки впливу музикотерапії на дітей із розладами аутистичного спектра, достовірності отриманих даних, коректності використання діагностичної методики вивчення рівнів впливу музикотерапії й ефективності експериментальної системи корекції засобами музичної терапії.

**Наукова новизна** дослідження полягає в тому, що:

*вперше обґрунтовано* теоретико-методичні засади корекційного спрямування музичної діяльності дошкільників із розладами аутистичного спектра; обґрунтовано теоретико-методологічні засади впливу музики на психічну сферу дошкільників з аутистичними порушеннями, зокрема на їх аутистичну складову; з'ясовано особливості та рівні впливу музики на корекцію аутистичних порушень; обґрунтовано систему забезпечення музичного впливу з метою індивідуальної та групової корекції найбільш складних аутистичних порушень (агресії, тривожності, нервозності тощо), стимуляції у них способів та компетенцій пізнавальної та емоційно-регуляторної діяльності;

*удосконалено* сутність понять «музикотерапія аутистичних порушень», «стимуляція вербального мовлення», «музично-ритмічна діяльність аутичних дітей»; змістові характеристики музичної терапії як складової системи спеціальної освіти дошкільників з аутизмом за формами організації навчальної та корекційної роботи; організацію застосування засобів музичної терапії в дошкільних закладах;

*набули подальшого розвитку:* ідеї щодо корекційної спрямованості музики (музичної діяльності), потенційних можливостей музичного виховання у соціальній адаптації дітей з аутизмом; інноваційна модульно-секвенційна система музичного впливу на психофізичний розвиток дошкільників з аутизмом.

**Практичне значення дослідження** полягає в розробці корекційно спрямованої системи музично-терапевтичної роботи; програмно-методичного забезпечення для підготовки студентів до відповідної професійно-педагогічної діяльності (навчальної програми «Корекційна спрямованість музичного виховання дошкільників із аутизмом», навчально-методичного посібника «Теоретико-методичні засади музично-ритмічного виховання дошкільників із аутизмом»). Матеріали дослідження можуть використовуватись у системі вищої, спеціальної та інклюзивної освіти для створення й модернізації навчальних і методичних матеріалів з питань музичного виховання дошкільників із аутизмом, а також в умовах сімейного виховання тощо.

**Апробація результатів дисертаційного дослідження.** Основні положення і результати дослідження висвітлено у роботі 15-ти науково-практичних конференцій і семінарів, з яких 10 міжнародного та 5 всеукраїнського рівнів, зокрема: науково-практичний семінар «Творча багатовимірність простору арт-терапії» (Львів, 2016); I Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми комплексної корекції аутистичних порушень» (Київ, 2016); II Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми початкової освіти та інклюзивного навчання у світлі євроінтеграції» (Львів, 2016); I-й з'їзд корекційних педагогів України «Актуальні питання соціалізації дітей з особливими освітніми потребами» (Дніпропетровськ, 2016); науково-практична конференція «Індивідуальний супровід дітей з особливими потребами: роль НРЦ у процесі інклюзивної освіти» (Львів, 2016); XIV Міжнародна міждисциплінарна науково-практична конференція «Простір арт-терапії: можливості інтеграції» (Київ, 2017); XI Міжнародна науково-практична конференція «Спеціальна освіта: історія, сучасність та перспективи розвитку» (Кам'янець-Подільський, 2017); Міжнародна науково-практична конференція «Тенденції розвитку інклюзивної освіти в Україні: комплексний підхід» (Львів, 2017); V Всеукраїнська науково-практична конференція «Гуманітарні, природничі та точні науки як фундамент суспільного розвитку» (Харків, 2017); XIV Міжнародна міждисциплінарна науково-практична конференція «Простір арт-терапії: творча інтеграція та трансформація в епоху плинного модерну» (Львів, 2018); II Всеукраїнська науково-практична конференція «Інноваційні підходи в освіті дітей із особливими освітніми потребами» (2018); II Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми навчання, виховання та корекції розвитку дітей з аутистичними та інтелектуальними порушеннями в інклюзивних закладах освіти» (Київ, 2018); III Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні підходи до освіти та соціалізації дітей зі спектром аутистичних порушень» (Київ, 2019); Міжнародна науково-практична конференція «Психолого-педагогічний супровід осіб з особливими потребами в інклюзивній та спеціальній освіті» (Львів, 2019); II Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання сучасного наукового дослідження» (Мюнхен, 2020).

Результати дослідження було **впроваджено** в корекційно-розвивальну роботу наступних закладів: Комунальний заклад Львівської обласної ради Навчально-реабілітаційний центр I-II ступенів «Довіра» (довідка № 77 від 15 вересня 2020 р.), ДНЗ № 165 (довідка № 71 від 4 листопада 2020 р.), ДНЗ № 37 м. Львова (довідка № 41 від 16 грудня 2020 р.), ГО «Справа Кольпінга в Україні» (довідка № 37 від 13 жовтня 2020 р.), Благодійний фонд «Львівський центр підтримки осіб із загальними розладами розвитку «Відкрите серце» (довідка № 32 від 23 вересня 2020 р.), Комунальний заклад освіти «Криворізька спеціальна школа «Натхнення» Дніпропетровської обласної ради (довідка № 13/01 від 21 грудня 2020 р.), ДНЗ № 70 м. Житомира (довідка № 297 від 13 листопада 2020 р.)

**Особистий внесок** здобувача у роботі, написаній у співавторстві, полягає у розробці змісту авторської методики корекції розладів аутистичного спектра засобами музичної терапії, розробці психологічних прийомів впливу та форм організації психолого-педагогічної корекції [21].

**Публікації.** Зміст дисертаційного дослідження відображено в 20 одноосібних публікаціях, з них 4 статті у наукових фахових виданнях, 1 публікація в інших наукових виданнях, 1 стаття у закордонному науковому виданні, 14 тез доповідей та 1 навчальному посібнику у співавторстві.

**Структура та обсяг дисертації.** Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 237 найменувань, з яких 26 – іноземними мовами та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 215 сторінок, основний зміст роботи викладено на 192 сторінках. У дисертації подано 20 таблиць та 5 рисунків.

## **ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ**

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, сформульовано мету, визначено завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну дисертації, її практичне значення, подано інформацію про апробацію одержаних результатів, уміщено дані про кількість публікацій, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «Теоретико-методологічні засади дослідження проблеми застосування музикотерапії» – здійснено аналіз наукової літератури з проблеми дослідження.

Досліджувана проблема вивчалася в трьох напрямках наукового пошуку, а саме: аналіз наукової літератури, присвяченої терапевтичного впливу музики на поліпшення психічної сфери людини; аналіз засобів музичної виразності щодо їх впливу на психіку дітей; аналіз літератури з питань корекційної роботи з дітьми із розладами аутистичного спектра.

За результатами наукових досліджень Л. Брусиловського, Г.-Г. Декер-Фойгта, В. Драганчук, Н. Квітки, Г. Лоос, І. Малашевської, В. Петрушина, Г. Побережної, С. Шушарджана та ін. музична терапія є дієвим засобом підвищення соціальної активності, комунікативних здатностей та адекватної

соціалізації в суспільстві. Вплив музики на психічний стан людини набуває пріоритетного значення в корекції важких патологічних станів, моделлю яких є аутизм. Порушення соціальної інтеграції, інтелекту, мовлення, комунікації та поведінки, несвідомі прояви агресії, страхи тощо забезпечили нову парадигму подолання цих аутистичних показників засобами музичної терапії.

Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми дозволяє констатувати особливу роль музики у корекції психічного розвитку дошкільників з розладами аутистичного спектру (Дж. Алвін, Н. Квітка, Г. Лоос, М. Стаум). Аналіз теоретичних положень провідних дослідників підтверджує винятковість музичної корекції як моделі подолання тривоги, фобій, страхів, панічних атак, гніву, негативізму, агресії, індіферентності (байдужості) до оточуючого середовища та до людей (Дж. Алвін, Е. Уорик, Д. Шульженко). Екстраполяція окреслених положень на розвиток дошкільників з аутистичними розладами дозволить покращити стан дітей щодо: нездатності встановлювати емоційні та соціальні відносини, які перешкоджають соціалізації, усвідомленню співвідношення частин власного тіла; нерозуміння логіки явищ при збереженій здатності співставляти причини і наслідки тощо. За таких умов цінність музики визначається доступністю її сприймання, оминаючи процес абстрагування.

На основі аналізу наукових джерел (Ф. Аппе, Б. Беттельхейм, Л. Каннер, Л. Шипіцин) поняття «розлади аутистичного спектра» як комплексного клініко-психологічного порушення, що блокує нормотиповий розвиток дитини та функціонування вищих психічних функцій, розкрито як прогностичну необхідність створення програми психокорекційних впливів саме для відновлення та подолання цих порушень. Незважаючи на здобутки спеціальної психології у галузі роботи з дітьми, які мають розлади аутистичного спектра (С. Конопляста, К. Островська, Т. Скрипник, В. Тарасун, А. Хворова, Д. Шульженко, С. Яковлева та ін.), існує потреба пошуку альтернативних шляхів реабілітації, що будуть мати значний корекційний вплив та суттєві результати. Тому значно зростає роль музично-терапевтичного підходу в корекційній роботі, основним завданням якого постає подолання аутистичних порушень та сприяння гармонізації стану дитини із РАС.

**У другому розділі** – «Емпіричне дослідження впливу музики на дітей із розладами спектру аутизму» – сформульовані основні завдання констатувального експерименту, його методика та результати.

Основними завданнями констатувального етапу експерименту були: виявити психологічні особливості дизонтогенезу дітей із розладами аутистичного спектра з метою вивчення якостей психіки та виявлення дисфункцій, що не відповідають оптимальній моделі розвитку; з'ясувати специфіку взаємозв'язків кожного із окреслених компонентів музикотерапевтичної системи впливів на корекцію аутистичних порушень у дітей дошкільного віку; визначити шляхи подолання аутистичної симптоматики у дітей засобами музичної терапії; визначити рівні сприймання впливу засобів музичної терапії дітьми дошкільного віку із РАС.



Експериментальною базою дослідження слугували: ДНЗ № 165, ДНЗ №37 м. Львова, Львівське відділення ГО «Справа Кольпінга в Україні», Благодійний фонд «Львівський центр підтримки осіб із загальними розладами розвитку «Відкрите серце» м. Львова, комунальний заклад Львівської обласної ради «Навчально-реабілітаційний центр I-II ступенів «Довіра», комунальний заклад освіти «Криворізька спеціальна школа «Натхнення» Дніпропетровської обласної ради, ДНЗ № 70 м. Житомира. У констатувальному експерименті брали участь діти старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра, які відвідують заклади дошкільної освіти та спеціальні дошкільні заклади у загальній кількості 107 осіб, їх батьки, а також 15 корекційних педагогів та 11 музичних керівників.

За результатами методики «Емоційна ідентифікація» (Е. І. Ізотової) встановлено, що у дітей із РАС здебільшого переважає низький рівень сформованості емоційного компоненту в порівнянні з однолітками з нормотиповим розвитком. Незначні труднощі з довільною емоційною виразністю були виявлені у 28,3% дітей із РАС старшого дошкільного віку, 26,2% дітей мали середній рівень емоційної виразності, у 45,5% дітей з розладами аутистичного спектра спостерігалися значні прояви недостатності емоційної виразності.

Таблиця 1.

**Оцінка рівня розвитку дітей із РАС  
за результатами психолого-освітнього профілю PEP-R**

Показники розвитку	Рівень розвитку		
	Низький	Середній	Високий
Встановлення контактів	40.1 %	26.2 %	33.7 %
Гра та зацікавлення предметами	41.9 %	22.8 %	35.3 %
Реакція на подразники	23.6 %	46.3 %	30.1 %
Розвиток мовлення	47.8 %	26.6 %	25.6 %
Наслідування	28.5 %	44.7 %	26.8 %
Перцепція	21.7 %	53.6 %	24.7 %
Дрібна моторика	20.5 %	51.4 %	28.1 %
Зорово-рухова координація	19.4 %	49.4 %	31.2 %
Пізнавальна діяльність	41.6 %	22.6 %	35.8 %
Комунікативні навички	51.4 %	33.4 %	15.2 %

Наведені у таблиці дані свідчать, що у дітей із розладами аутистичного спектра переважає низький рівень встановлення контактів, комунікативних навичок, пізнавальної діяльності та зацікавлення грою і предметами; середній рівень розвитку перцепції, дрібної моторики, зорово-рухової координації та реакції на подразники.

Згідно із результатами шкали тестів розумового розвитку А. Біне-Т. Сімона встановлено, що у більшості дітей і РАС середні показники психічного розвитку нижчі від біологічного віку.

За результатами нейропсихологічної діагностики О. Р. Лурії встановлено, що у 31,4% дітей із РАС переважає високий рівень загальної характеристики(показник «загальна характеристика «передбачає оцінку таких параметрів: орієнтація дитини, адекватність, критичність, виконання

коректурної проби), у 45,2% середній, а в 23,4% низький рівень. У дітей переважає середній рівень загальної характеристики, що виражається вищим обсягом уваги та критичності. У 33,7% дітей ми виявили високий рівень реципрокної координації (шкала рухи і дії), у 42,1% середній, а в 24,2% низький рівень реципрокної координації. Також у 31,8% досліджуваних дітей високий рівень гнозису, у 40,3% середній, а в 27,9% низький. У 38,4% дітей переважає високий рівень пам'яті, у 48,3% середній, а в 13,3% низький рівень. Це свідчить про те, що у дітей із РАС переважає середній рівень пам'яті (вищі показники заучування, рухової та зорової пам'яті). У 37,7% дітей високий рівень інтелекту, у 45,2% середній, а в 17,1% низький рівень прояву інтелекту, отже, у дітей із досліджуваної групи переважає середній рівень інтелекту.

Згідно із результатами кореляційного аналізу в групі дітей із розладами аутистичного спектра виявлений прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками інтелект та музично-ритмічна діяльність ( $r=0,35$ ), отриманий кореляційний взаємозв'язок між показниками мовленнєві функції та музично-ритмічна діяльність ( $r=0,42$ ). Встановлений прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками відтворення ритму та мовленнєві функції ( $r=0,34$ ), отже, рівень здатності дитини відтворювати ритмічні структури тісно пов'язаний із розвитком мовлення. Встановлений обернений кореляційний взаємозв'язок між показниками «відсутність мовлення» та «наслідування музичних звуків» ( $r=0,53$ ). Виявлений прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками «музично-ритмічна діяльність» та «подолання негативізму» ( $r=0,49$ ). Встановлено також обернений кореляційний взаємозв'язок між показниками «музично-ритмічна діяльність» та «гіперактивність та імпульсивність рухів» ( $r=-0,37$ ). Отриманий прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками «активна музикотерапія» (спів та гра на музичних інструментах) та «гра і зацікавлення предметами» ( $r=0,36$ ). Це свідчить, що корекційна робота засобами активної музикотерапії підвищує (або формує) у дитини з розладами аутистичного спектра інтерес до спілкування з однолітками у формі гри та підвищує у них рівень розвитку пізнавальної діяльності. Встановлений прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками «активна музикотерапія» та «налагодження фізичного контакту» ( $r=0,27$ ). Отриманий прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками «гра на музичних інструментах» та «зорово-рухова координація» ( $r=0,33$ ), адже такий вид діяльності формує зв'язок між зоровим аналізом і рухами рук. Встановлений також прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками «гра на музичних інструментах» та «впорядкованість рухів» ( $r=0,45$ ). Отриманий прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками «пасивна музикотерапія» та «емоційна регуляція» ( $r=0,51$ ), прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками «спів» та «тривожність» ( $r=0,42$ ), «проспівування діалогів» та «тривожність» ( $r=0,35$ ). Виявлений прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками агресивність і ритміка ( $r=-0,39$ ) та гра на ударних музичних інструментах ( $r=0,46$ ), це свідчить про те, що заняття з ритміки та активна музична терапія у

вигляді гри на ударних музичних інструментах (бубон, барабан) сприяють зниженню рівня агресивності. Виявлений прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками «агресивність» та «музично-ритмічна діяльність» ( $r=-0,39$ ), «рецептивна музикотерапія» ( $r=-0,46$ ), музично-ритмічна діяльність та пасивна музикотерапія сприяють зниженню рівня агресивності.

Окреслено три рівні сприймання впливу музичної терапії дітьми з розладами аутистичного спектра: низький, середній та достатній:

– низький рівень сприймання впливу музичної терапії дітьми із РАС, якому відповідає дезадаптивний стан дитини, характеризується такими особливостями: поведінка дитини має виражений дезадаптивний характер: відсутнє ефективне спілкування з дорослим та однолітками; спостерігається високий рівень емоційного напруження, тривожності, агресії, емоційної нестійкості. Психоемоційний стан може характеризуватись байдужістю, пасивністю, самозануренням або надмірною збудливістю, плаксивістю, негативізмом, діти уникають ритмічної музики та музичних звуків загалом.

– середній рівень сприймання впливу музичної терапії дітьми із РАС, якому відповідає умовно адаптований стан дитини, характеризується такими особливостями: в окремих ситуаціях дитина адекватно та успішно реагує на вимоги та прохання дорослих, проявляє епізодичне зацікавлення до музики, іноді можуть спостерігатися дезадаптивні поведінкові прояви, реактивні форми реагування (плач, істерики, виразні протестні реакції). Психоемоційний стан характеризується проявами негативізму та тривожності. Періоди відносних успіхів можуть чергуватися із періодами втрати навичок або суттєвого уповільнення темпу психоемоційного розвитку.

– достатній рівень сприймання впливу музичної терапії дітьми із РАС, якому відповідає адаптований стан дитини з аутизмом, характеризується такими особливостями: дитина успішно оволодіває соціально прийнятними формами поведінки, адаптація відбувається швидше, добре сприймає звучання музики, відтворює ритмічні структури, наслідує елементарні танцювальні рухи, охоче виконує запропоновані завдання й успішно піддається корекційним впливам музичної терапії. Така дитина швидше може бути залучена до групової роботи із використанням засобів музичної терапії та характеризується такими позитивними результатами, які легше помітити та встановити.

Результати констатувального експерименту свідчать проте, що діти дошкільного віку із розладами аутистичного спектра мають низький рівень встановлення контактів, комунікативних навичок, пізнавальної діяльності та зацікавлення грою і предметами; середній рівень розвитку перцепції, дрібної моторики, зорово-рухової координації та реакції на подразники; спостерігаються значні прояви недостатньої емоційної виразності. Встановлено, що середні показники психічного розвитку нижчі від біологічного віку. Загальною ознакою, що стосується всіх дітей досліджуваної групи, є порушення соціальних, комунікативних, мовленнєвих функцій, а також наявність нетипових інтересів та форм поведінки. З'ясовано взаємозв'язки

кожного із окреслених компонентів системи музично-терапевтичного впливу у корекції аутистичних порушень дітей дошкільного віку та специфіку їх сприймання. Визначено наступні чинники впливу музикотерапії на розвиток дітей із розладами спектра аутизму: організація спеціальних занять з використанням засобів музичної терапії; формування у дітей мотивації до включення у суб'єкт-суб'єктну взаємодію; підбір музичного матеріалу індивідуально для кожної дитини відповідно до її аутистичної симптоматики; наступність у роботі музикотерапевта, музичного керівника, педагога (вихователя) у застосуванні прийомів, вправ, завдань; інтегрування музичного, ритмічного, логоритмічного матеріалу в ігрову, пізнавальну, комунікативну та інші сфери психічного життя аутичної дитини; забезпечення музичним та логоритмічним матеріалом усіх учасників навчально-корекційного процесу та систематична фіксація динаміки його проведення; моніторинг і аналіз ефективності проведення музикотерапевтичних заходів на предмет нівелювання або подолання аутистичних порушень, таких як: страхи, негативізм, байдужість, агресія, афекти, стереотипні дії тощо.

Окреслено три рівні сприймання впливу музичної терапії дітьми із розладами аутистичного спектра: низький (констатований у 31,2% дітей), середній (45,3% дітей) та достатній (23,5% дітей).

**У третьому розділі** «Корекція порушень аутистичного спектра засобами музичної терапії» обґрунтовано та презентовано програму психологічної корекції аутистичних порушень у дітей дошкільного віку засобами музичної терапії, проаналізовано результати впровадження корекційної програми.

Метою формувального етапу дослідження стали: розробка, впровадження та вивчення ефективності програми психокорекції аутистичних порушень у дітей старшого дошкільного віку засобами музичної терапії.

Програма психокорекції розладів аутистичного спектра засобами музичної терапії являє собою систему цілеспрямованого впливу з метою гармонізації стану дітей із РАС, психолого-педагогічної корекції аутистичних порушень та формування соціальних компетентностей. Програма складається з двох етапів: індивідуальної та групової роботи, в якій акцент робиться на налагодженні контакту через наслідування і спільну активність та передбачає аудиторну й домашню роботу із застосуванням засобів музичної терапії. Програма передбачає організацію різних видів музичної діяльності дітей з розладами аутистичного спектра в дошкільній установі та вдома, а також інтеграцію окремих засобів музичної терапії в навчання, відпочинок та інші сфери життя дитини.

На першому етапі відбувалося знайомство дитини з терапевтом, встановлення та налагодження емоційного контакту, міжособистісної взаємодії; ознайомлення з дитячими музичними інструментами; підбір музичного матеріалу, що передбачає вивчення можливих реакцій на силу звучання, темп та тембр музики; покращення стану дитини, а саме – зниження рівня тривожності, агресивності, демонстративності, негативізму, відчуженості як

таких, що перешкоджають включенню у групову роботу. Другий етап програми проводився у формі групових занять. Основна мета цього етапу передбачала соціалізацію дітей з розладами аутистичного спектра, налагодження комунікації, вміння перебувати та співпрацювати з однолітками. Окрім того, у груповій роботі продовжувалась психокорекція усіх інших проявів аутистичних порушень. Кількість дітей у музикотерапевтичній групі сягала 4-6 осіб, заняття у групах проводилися двічі на тиждень, тривалістю 40-60 хвилин. Загалом кількість дітей старшого дошкільного віку з порушеннями спектра аутизму, що були задіяні у реалізації музикотерапевтичної програми – 52 особи.

На першому та другому етапах роботи застосовувалися три основні види музичної терапії: рецептивна (пасивна) – сприймання музики; активна – гра на музичних інструментах, логоритміка, вокалізації (спів), рух під музику; інтегративна – малювання, ліплення, аплікація, пісочна терапія, казкотерапія, драматизація під музику. Кожне заняття першого та другого етапів умовно складалося з трьох частин і проводилося за визначеною структурою.

На всіх заняттях застосовувались різні терапевтичні техніки (активна та пасивна музикотерапія, вокалотерапія, логоритміка, казкотерапія, музично-рухова терапія, психогімнастика), заняття проводилися без оцінювального ставлення, у доброзичливій та позитивній атмосфері. Такий підхід на підставі розробленої програми дозволив отримати корекційні результати а саме: засобами ритміки скорегована відчуженість і байдужість; маршу і марширування – долався негативізм; гра на ударних музичних інструментах подолала агресивність і роздратованість; спів – тривожність; танці – гіперактивність і імпульсивність рухів; спільне музикування (спів, гра на дитячих музичних інструментах) – порушення взаємодії; тілесна перкусія – подолання недостатнє відчуття власного тіла; вокалотерапія і логоритміка сприяли формуванню мовлення; наступність в роботі з батьками – мотивації до соціалізації.

Реалізація групових та індивідуальних занять відбувалася із дотриманням принципів: комплексного підходу; системності корекційних, профілактичних та розвивальних завдань; єдності корекції та діагностики; пріоритетності каузального впливу; дотримання вікових, психологічних, особистісних особливостей дитини; активного використання найближчого соціального оточення дитини; іррадіації, за якої створення позитивного досвіду, позитивних емоцій закріплюється, переноситься та поширюється на сприйняття та ставлення дитини до навколишньої дійсності; успішного результату (завдання має бути таким, щоб дитина могла з ним успішно справитись (але не занадто легким для її рівня); вільної творчості; індивідуального підходу; від простого до складного (поступове ускладнення матеріалу); урахування «зони актуального розвитку» (за Л. Виготським).

Психокорекційна робота засобами музичної терапії з дошкільниками із розладами аутистичного спектра містить два компоненти: індивідуально-психологічний та соціально-психологічний. Означені компоненти

співвідносяться з психологічними механізмами індивідуалізації та соціалізації, які мають взаємний вплив та взаємно зумовлюють становлення особистості дитини старшого дошкільного віку із РАС. Ми визначили індивідуально-психологічні (внутрішньо детерміновані) та соціально-психологічні (зовнішньо детерміновані) чинники музично-терапевтичного впливу на дітей з розладами аутистичного спектра.

Таблиця 2

**Динаміка показників соціалізації та індивідуалізації в учасників експериментальної та контрольної груп до і після експерименту**

Показник соціалізації		До формульованого експерименту						Після формульованого експерименту						t-крит
		Н		С		В		Н		С		В		
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
Мотивація до виконання завдань	ЕГ	13	37	12	38	7	25	7	24	16	43	9	33	2,482
	КГ	10	27	13	45	9	28	10	32	14	38	8	30	
		2,873						3,457						
Самоконтроль	ЕГ	10	35	13	39	9	26	8	26	15	44	9	30	2,568
	КГ	17	58	9	24	6	18	11	32	13	41	8	27	
		1,113						2,247						
Самостійність	ЕГ	14	31	10	47	8	22	8	13	14	52	10	35	2,076
	КГ	16	37	9	51	7	12	5	20	15	55	12	25	
		2,838						3,326						
Показник індивідуалізації		До формульованого експерименту						Після формульованого експерименту						t-крит
		Н		С		В		Н		С		В		
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
Рівень розумового розвитку	ЕГ	8	25	17	42	7	33	4	16	20	48	9	36	2,685
	КГ	12	31	15	40	5	29	8	23	13	45	11	32	
		2,537						3,632						
Фонематичний слух	ЕГ	9	30	12	38	11	32	6	15	17	45	9	40	2,738
	КГ	8	43	15	35	9	22	10	34	16	41	6	25	
		3,245						4,237						
Обсяг пам'яті	ЕГ	13	33	10	47	9	20	9	18	12	56	11	26	2,274
	КГ	15	39	12	41	5	20	13	34	10	45	9	21	
		4,534						5,389						

\*-  $p < 0,05$

За результатами порівняльного аналізу (за t-критерієм Стюдента) показників дітей із розладами аутистичного спектра до та після формульованого експерименту виявлено відмінність за рівнем здатності до наслідування ( $t = 2,456$ ,  $df=68$ ; при  $p=0,0253$ ); встановлено відмінність за показником «рухи і дії» ( $t = 2,693$ ,  $df=68$ ; при  $p=0,0523$ ). Було виявлено вищий рівень реципрокної координації, що зумовлюється краще розвиненим праксисом та здатністю до відтворення ритмічних структур, а також їх позитивним впливом на когнітивні процеси; встановлено відмінність за рівнем самооцінки ( $t = 2,645$ ,  $df=68$ ; при  $p=0,0286$ ). Діти експериментальної групи після здійсненого впливу засобами музичної терапії продемонстрували вищий рівень самооцінки у порівнянні з їхніми показниками до початку впливу – встановлено відмінність за рівнем розумового розвитку ( $t = 2,643$ ,  $df=68$ ; при  $p=0,0081$ ); встановлено відмінність за рівнем зацікавлення предметами ( $t = 2,578$ ,  $df=68$ ; при  $p=0,0041$ ). Встановлено

відмінність за рівнем тривоги ( $t = 2,669$ ,  $df=68$ ; при  $p=0,0058$ ); встановлено відмінність за рівнем нервозності ( $t = 2,845$ ,  $df=68$ ; при  $p=0,0045$ ). Встановлено відмінність за рівнем вербальної комунікації ( $t = 2,476$ ,  $df=68$ ; при  $p=0,0086$ ). В експериментальній групі дітей покращилася здатність до наслідування та встановлення контактів з ровесниками і дорослими, підвищився рівень розумового розвитку, відчуття власного тіла, зацікавлення предметами, а також знизився рівень тривожності і нервозності.

За результатами формувального експерименту ми дійшли висновку, що розроблена та апробована програма психокорекції дітей дошкільного віку із розладами аутистичного спектра засобами музичної терапії є ефективною у розвитку компонентів когнітивної сфери психіки (компонент індивідуалізації) та соціальної адаптації (компонент соціалізації) та сприяє покращенню рівня психічного розвитку аутичної дитини і гармонізації її стану.

## **ВИСНОВКИ**

1. Здійснений теоретичний аналіз впливу музикотерапії на психічний розвиток дитини дозволяє розглядати її як інтегративний засіб попередження та корекції розладів поведінки, інтелекту, мовлення та емоційно-вольової сфери. У психологічному вимірі музика має сприятливий вплив на центральну нервову систему, дихання, емоційно-афективну сферу та спонукає до більш активного подолання хворобливого стану, негативізму, тривоги, страхів, стереотипій, ехолалічного мовлення, агресії та самоагресії тощо. Емоційне сприймання музики, яке формується у дитини задовго до мовленнєвого розвитку, розвивається у трьох компонентах – сприйнятті, виконанні та творчості та слугує потужним психокорекційним засобом допомоги дитині із розладами аутистичного спектра.

2. Вивчено психологічні особливості дітей дошкільного віку із розладами аутистичного спектра та виявлено дисфункції, що не відповідають оптимальній моделі розвитку. Встановлено, що показники аутизму, такі як: негативізм, відчуженість та байдужість, відсутність наслідування, ігнорування контактів з однолітками і дорослими, специфічні моторні порушення, застрягання на певних діях, порушення процесів сприймання блокують адекватний розвиток психічних функцій. У більшості дітей середні показники психічного розвитку нижчі від біологічного віку (низький рівень встановлення контактів, комунікативних навичок, пізнавальної діяльності та зацікавлення грою і предметами; переважає середній рівень інтелекту, розвитку перцепції, дрібної моторики, зорово-рухової координації та реакції на подразники).

3. З'ясовано специфіку взаємозв'язків кожного із окреслених компонентів музикотерапевтичної системи впливів на корекцію аутистичних порушень у дітей дошкільного віку: засобами ритміки скорегована відчуженість і байдужість, музично-ритмічна діяльність із використанням маршової музики сприяє подоланню негативізму, гра на ударних музичних інструментах пододала агресивність і роздратованість, спів сприяє нівелюванню тривожності,

з допомогою танцювальної терапії – гіперактивність і імпульсивність рухів, спільне музикування (спів, гра на дитячих музичних інструментах) коригують порушення взаємодії, тілесна перкусія – подолання недостатнього відчуття власного тіла; вокалотерапія і логоритміка сприяють формуванню мовлення.

4. У дослідженні встановлено, що більшість дітей має середній рівень (45,3% дітей) сприймання впливу музичної терапії, низький рівень сприймання впливу констатований у 31,2% дітей та 23,5% дітей із розладами аутистичного спектра мають достатній рівень сприймання здійсненого впливу засобами музичної терапії.

5. Обґрунтовано та апробовано комплексну програму психокорекції розладів аутистичного спектра засобами музичної терапії. Програма являє собою систему цілеспрямованого впливу з метою гармонізації стану дітей із РАС, психолого-педагогічної корекції аутистичних порушень та формування соціальних компетентностей; складається з двох етапів: індивідуальної та групової роботи та передбачає аудиторну і домашню роботу із застосуванням засобів музичної терапії. Програма містить розроблені завдання для організації різних видів музичної діяльності дітей з розладами аутистичного спектра в дошкільній установі та вдома, а також методичні рекомендації для педагогічних працівників дошкільних установ та батьків дітей із аутистичними розладами для інтеграції окремих засобів музичної терапії в навчання, відпочинок та інші сфери життя дитини.

6. Результатом апробації та впровадження авторської програми корекції аутистичних порушень у дошкільників стала позитивна динаміка емоційно-вольової та інтелектуальної сфер психіки; зростання саморегуляції та самоконтролю; подолання негативізму, байдужості та відчуженості, агресії, тривожності, гіперактивності та імпульсивності рухів, стереотипії. В дітей експериментальної групи зросла мотивація до виконання завдань (з 25% до 33%), показники самоконтролю (з 26% до 30%), показники самостійності (з 22% до 35%), показники розумового розвитку (з 33% до 36%), обсягу пам'яті (з 20 % до 26 %). За результатами дослідження зроблено загальні висновки, які дають підставу стверджувати, що поставлені завдання дисертаційного дослідження виконано, мета досягнута.

Подальшою перспективою для дослідження може стати більш глибоке теоретичне й емпіричне дослідження питання визначення специфіки застосування музичного впливу у формуванні суб'єкт-суб'єктної взаємодії, комунікації, спілкування, гри, діалогічного мовлення в інклюзивному середовищі між дітьми на різних вікових етапах розвитку.

## **СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**

### **Статті у вітчизняних фахових виданнях, що включені в міжнародні наукометричні дані**

1. Призванська Р.А. Музикотерапевтичні засоби у роботі з дітьми із порушеннями спектра аутизму. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка та*



*спеціальна психологія*. Збірник наукових праць. Київ: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2016. Серія 19. Випуск 32, частина 1. С. 258-263.

2. Призванська Р.А. Теоретичні та практичні аспекти музикотерапевтичної роботи з дітьми із аутизмом. *Актуальні питання корекційної освіти*. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2017. Вип. 9. С. 192–201.

3. Призванська Р.А. До проблеми застосування музичної терапії в системі корекційної роботи з дошкільниками, які мають розлади спектру аутизму. *Актуальні питання корекційної освіти*. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2017. С. 255-264.

4. Призванська Р.А. Нейрофізіологічні чинники впливу засобів музичної виразності на дітей з аутизмом. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Збірник наукових праць. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. Серія 19. Вип. 35 С. 136-141.

#### **Публікації в інших наукових виданнях:**

5. Призванська Р. А. Індивідуальний підхід до застосування музичної терапії у роботі з дітьми з розладами спектра аутизму. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. Збірник наукових праць. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. Вип. 33. С. 186–194.

#### **Статті в зарубіжних виданнях**

6. Р. Призванська. Дослідження впливу засобів музичної терапії на дітей з аутизмом. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. Lublin. Fundacja Instytut Spraw Administracji Publicznej. 2020. № 3(31). Р. 101-106.

#### **Матеріали конференцій**

7. Pryzvanska R. Development of autistic children's communicative skills by means of music therapy. *Dimenzia muzikoterapie v praxi, vyskume a edukacii: zbornik z medzinarodnej konferencie*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2015. Р. 238–245.

8. Призванська Р. А. Розвиток комунікативних вмінь дітей із аутизмом засобами музикотерапії. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти*. Львів, 2016. Вип. 1. С. 74-76.

9. Призванська Р. А. Застосування музикотерапії у процесі соціалізації дітей із аутизмом. Творча багатовимірність простору арт-терапії: *тези доповідей науково-практичного семінару*. Львів, 2016. С. 50-54.

10. Призванська Р. А. Методи музичної терапії, їх роль та завдання в інклюзивному просторі. Індивідуальний супровід дітей з особливими потребами: роль НРЦ у процесі інклюзивної освіти: *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, 2016. С. 57-59.

11. Призванська Р. А. Актуальні завдання музикотерапевта у роботі з аутичними дітьми. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти*. Львів, 2017. Вип. 2. С. 115-119.

12. Призванська Р.А. Організація проведення логоритмічних занять з дітьми із психофізичними порушеннями. Простір арт-терапії: можливості інтеграції. *Матеріали XIV Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції*. Київ, 2017. С. 86-89.
13. Призванська Р.А. Особливості застосування музичної терапії у роботі з дітьми із аутизмом. Гуманітарні, природничі та точні науки як фундамент суспільного розвитку. *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Харків, 2017. С. 71-78.
14. Призванська Р.А. Формування музичного сприймання у дітей з аутизмом. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти*. Львів, 2018. Вип. 3. С. 118-121.
15. Призванська Р.А. Налагодження фізичного контакту з дітьми з аутистичними порушеннями у музичній терапії. Простір арт-терапії: творча інтеграція та трансформація в епоху плинного модерну: *матеріали XV Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції*. Львів, 2018. С. 89-92.
16. Призванська Р.А. Робота з голосом як невід’ємна складова музичної терапії для дітей з розладами спектру аутизму. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти*. Львів, 2019. Вип. 4. С. 151-154.
17. Призванська Р. А. Вплив музичної терапії на корекційний розвиток аутичної дитини: теоретичний аспект. Інноваційні підходи до освіти та соціалізації дітей зі спектром аутистичних порушень. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, 2019. С. 166-170.
18. Призванська Р. А. Музична терапія в закладах з інклюзивною формою навчання. Психолого-педагогічний супровід осіб з особливими потребами у спеціальній та інклюзивній освіті. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, 2019. С. 94–99.
19. Призванська Р. А. Психологічні особливості формування музичного сприймання у дітей з порушеннями розвитку. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти*. Львів, 2020. Вип. 5. С. 146–149.
20. Призванська Р.А. Музична терапія і навчання: пошук внутрішнього потенціалу. Abstracts of II International Scientific and Practical Conference: *Збірник матеріалів Міжнародної конференції*. Мюнхен, 2020. С. 146–152.

#### **Навчальні посібники**

21. Призванська Р., Шульженко Д. Музична терапія для дітей з аутизмом : навч. посіб. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Ів. Франка, 2020. 75 с.

#### **АНОТАЦІЇ**

**Призванська Р. А. Психологічні засади музикотерапевтичної роботи з дітьми із розладами аутистичного спектру. – Рукопис.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.08 – спеціальна психологія. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2021.

Дисертаційне дослідження присвячене актуальній психолого-педагогічній проблемі корекції розладів спектра аутизму у дітей. Містить вивчення впливу музичної терапії як засобу впливу, спрямованого на попередження та подолання аутистичних розладів у дітей дошкільного віку. Висвітлено теоретико-методологічні підходи до музикотерапії як парадигми створення програми психологічної корекції аутистичних розладів у дітей.

Представлено аналіз результатів дослідження якостей психіки дітей дошкільного віку із розладами аутистичного спектра і особливостей впливу музичної терапії на аутистичні показники дитини.

Розроблено та апробовано комплексну програму психокорекції аутистичних порушень засобами музичної терапії. Представлено статистичні дані порівняльного та багатofакторного аналізу з огляду на позитивну динаміку психологічного та терапевтичного впливу засобів музичної терапії на подолання тривожності, нервозності, страждань, самоагресії у дітей із аутистичними розладами.

**Ключові слова:** аутичні діти, аутистичні розлади, корекційна робота, терапія музикою, психокорекція, дошкільні заклади.

**Призванская Р. А. Психологические основы музикотерапевтической работы с детьми с расстройствами аутистического спектра – Рукопись.**

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.08 – специальная психология. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2021.

Диссертационное исследование посвящено актуальной психолого-педагогической проблеме коррекции расстройств спектра аутизма у детей средствами музыкальной терапии и выделению психологических основ такой работы. Сложность процесса интеграции детей с расстройствами спектра аутизма в современное общество и проблема их социализации обуславливают целесообразность использования в практике специальных и инклюзивных дошкольных учебных заведений музикотерапии как важного психофизического фактора, направленного на реализацию интеллектуального и творческого потенциала в доступных для них сферах.

На основании анализа научных источников понятие «расстройства аутистического спектра» как комплексного клинико-психологического нарушения, блокирующее нормотипическое развитие ребенка и функционирование высших психических функций, раскрыто как прогностическая необходимость для создания программы психокоррекционных воздействий именно с целью восстановления и преодоления этих нарушений

Представлен анализ результатов исследования особенностей влияния музыкальной терапии на аутистические показатели ребенка дошкольного возраста. Доказано, что средствами музыкальной терапии нивелируются аутистические фобии, страхи, агрессия, негативизм и возникают положительные психологические новообразования, а именно: подражание,

способность к копированию, внимание, память, все, что входит в когнитивные процессы. Проанализированы основные парадигмы формирования у аутичных детей интеллектуальной и игровой деятельности, к которым они были индифферентны.

Представлены статистические данные сравнительного и многофакторного анализа с учетом положительной динамики психологического и терапевтического влияния музыки на преодоление тревожности, нервозности, страданий, самоагрессии у детей с аутистическими расстройствами. Полученные результаты статистически подтверждают эффективность проведенной психокоррекционной работы.

На основании выявленных корреляционных связей и особенностей воздействия музыки и музыкальной деятельности на детей дошкольного возраста с расстройствами аутистического спектра разработана и апробирована комплексная программа психокоррекции аутистических нарушений средствами музыкальной терапии. Авторская программа разработана с учетом проблемы преодоления аутистических нарушений, в частности, трудности организации и регуляции контроля, тревожные и панические состояния при аутизме, то есть включала анализ медико-генетических, возрастных, индивидуальных особенностей детей и трудности социальной интеграции. Особое внимание обращалось на уязвимость и негативизм детей, их нежелание взаимодействовать со взрослыми. Индифферентное отношение к окружающим сфокусировало систему воздействий и задач формирующего эксперимента.

Программа включает в себя основные положения, психологические основы, методические рекомендации для родителей и специалистов коррекционной сферы, а также индивидуальные и групповые коррекционные задания секвенционного типа для занятий музыкальной терапией.

**Ключевые слова:** аутичные дети, аутистические расстройства, коррекционная работа, терапия музыкой, психокоррекция, дошкольные учреждения.

**R. A. Pryzvanska Psychological principles of music therapy work among children with autism spectrum disorders.** – Manuscript.

Dissertation on competition of a scientific degree of the Candidate of Psychological Sciences in the specialty 19.00.08 – special psychology. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2021.

The dissertation research is devoted to the actual psychological and pedagogical problem of correction of autism spectrum disorders among children. The study includes theoretical analysis and empirical study of the impact of music therapy as a means of influence aimed at preventing and overcoming autistic disorders among preschool children. The dissertation highlights theoretical and methodological approaches to music therapy – as a paradigm of creating a programme of psychological correction of autistic disorders among children.

There has been presented an analysis of the results of psyche characteristics study among preschool children with autistic spectrum disorders and peculiarities of music therapy impact on autistic indices among children.

On the basis of detected correlation characteristics and impact of music and musical activities on preschool children with autistic spectrum disorders there has been developed and approved a comprehensive programme of psychocorrection of autistic disorders by means of music therapy.

Statistical data of comparative and multivariate analysis have been presented in consideration of the positive dynamics of psychological and therapeutic impact of music therapy on overcoming anxiety, nervousness, suffering, self-aggression among children with autistic disorders. The obtained results statistically confirm the effectiveness of the psychocorrectional work.

**Key words:** autistic children, autistic disorders, correctional work, music therapy, psychocorrection, preschool institutions.



Підписано до друку 08.04.2021 р. Формат 60x84/16.  
Папір офсетний. Гарнітура Times.  
Наклад 100 прим. Зам. № 100  
Віддруковано з оригіналів.

---

Видавництво Національного педагогічного університету  
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9  
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.  
(044) 239-30-26.